

غلام محمد طاهری مبارکه
مینا طاهری مبارکه

ایران نخستین زادگاه پزشکی در جهان

بانگاهی به اوستا و شاهنامه

ایران : نخستین زادگاه پزشکی در جهان

(با نگاهی گذرا به کهن ترین منابع باستانی ، اوستا و شاهنامه)

دکتر غلام محمد طاهری مبارکه

مینا طاهری مبارکه

سرشناسه: طاهری مبارکه، غلام محمد، ۱۳۳۶

عنوان و نام پدیدآور: ایران: نخستین زادگاه پزشکی در جهان (با نگاهی گذرا به کهن ترین منابع باستانی

اوستا و شاهنامه: غلام محمد طاهری مبارکه: مینا طاهری مبارکه

مشخصات نشر: مبارکه اصفهان: نامه خسروان، ۱۳۹۷

مشخصات ظاهری: ۸۸ص

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۹۸۸۱-۲-۱

وضعیت فهرست نویسی بر اساس: فیبا

موضوع: ۱- فردوسی، ابوالقاسم ۳۲۹-۴۱۶ق-معلومات-پزشکی ۲- Knowledge – Mediciane –

Ferdowsi, Abolgasem ۳- فردوسی، ابوالقاسم ۳۲۹-۴۱۶ق، شاهنامه،- نقد و تفسیر ۴-

Ferdowsi, Abolgasem . shahnameh – Criticism and Interpretation ۵- پزشکی -

ایران - تاریخ ۶- Mediciane – Iran – History

موضوع: ۱- پزشکی ایرانی - تاریخ ۲- Mediciane– Persian – History ۳- پزشکی در اوستا

۴- Mediciane in the Avesta ۵- پزشکی در ادبیات ۶- Mediciane in Literature

شناسه افزوده: طاهری مبارکه، مینا ۱۳۴۷

رده بندی کنگره: ۱۳۹۷ ۹الف ۲ط ۳۱/۶ R۶

رده بندی دیویی: ۶۱۰/۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۵۵۳۶۱۱۷

نشر نامه خسروان (مبارکه ۵۲۴۰۲۵۳۳ - ۰۳۱)

ایران نخستین زادگاه پزشکی در جهان

نویسندگان: غلام محمد طاهری مبارکه و مینا طاهری مبارکه

چاپ: اول/ قطع رقعی / ۸۸ صفحه / شمارگان ۱۰۰۰ نسخه / قیمت چاپ اول ۱۵۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۹۸۸۱-۲-۱

تمامی حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به انتشارات نامه خسروان است و هرگونه کپی، ترجمه، تکثیر چاپی و الکترونیکی بدون اجازه کتبی از ناشر غیر قانونی و قابل پیگرد است.

فهرست مطالب:

پیشگفتار	۵
ایران نخستین زادگاه پزشکی در جهان	۷
پزشکی در جهان باستان	۱۵
خدا - پزشکان در ایران باستان	۲۴
نام بیماریهای آورده شده در اوستا	۲۸
پزشکی در بندهش	۳۲
بهداشت فردی و جمعی در ایران باستان	۳۴
جراحی در ۴۸۰۰ سال پیش در شهر سوخته	۳۶
پزشکی در اوستا و شاهنامه	۴۰
تخصص های نامبرده شده در اوستا	۵۷
تاریخ پزشکی ایران کهن تر از یونان و بین النهرین و	۶۳
اصطلاحات پزشکی در اوستا	۶۷
نامهای پزشکان مشهور در اوستا	۶۹
زادن رستم نخستین عمل سزارین	۷۲

به : روان پاک پدر و مادر مان

به : روان پاک برادرمان رضا

با سپاس از:

شهین ابراهیمی : امور رایانه‌یی

ویدا صادق زاده : استاد دانشگاه در زنجان

سجاد مالکی و سپیده سعیدی

صفیه احمدپورمبارکه : حروفچینی

یسنا ظاهری مبارکه : امور فنی چاپ

پیشگفتار

ایران‌کهن - سرزمینِ مادریِ ما - زادگاهِ نخستینِ دانشِ پزشکی در جهان است. چشمِ مصنوعیِ یافته شده در شهر سوخته و مجموعه‌ی سوراخ شده مربوط به ۴۸۰۰ سال پیش که بر رویِ آن عملِ جراحی انجام گرفته (نک: محرابی، ۱۳۸۳: ۳۱) از جمله اسنادی است که می‌توان شاهی بر این سخن آورد. اشاره‌های فراوان به دانش پزشکی در اوستا کتاب دینی ایرانیان باستان که نخستین سرودهای آن گاتها به دوران دستِ کم ۳۲۰۰ سال پیش می‌رسد و وجودِ دو مکتب اکباتان و مزدیسنا-خود- دلایل دیگری بر این مدعاست. ما در این کتاب چکیده وار به تاریخ پزشکی ایران اشاره کرده‌ایم (خواننده علاقه مند بایسته است برای پژوهش کامل به دو کتاب تاریخ طب در ایران نوشته دکتر محمود نجم آبادی از انتشارات دانشگاه تهران و پژوهش سترگ دکتر حسین تجدد که مجموعه ۸جلدی به نام دایرة المعارف ۱۰ هزار سال پزشکی از انتشارات هورمزد است مراجعه کند) نا گفته پیداست که می‌توانستیم تاریخ گیاه پزشکی، دامپزشکی و داروسازی را نیز بر آن بیفزاییم اما آن‌ها خود بسیار

گسترده‌اند و در مجالی دیگر به آن خواهیم پرداخت. اگر به نکاتی چندین بار اشاره شده برای آن بوده است که دانش پژوهانِ گوناگونی بدان پرداخته‌اند و می‌خواستیم شواهد را از زبانِ دیگران هم بشنویم. امیدواریم این گامِ کوچک که در واقع شرحِ بیتی از شاهنامه؛ نامه‌ی خسروان دفتر چهارم بر داستان جم‌شید است راه‌گشای جوانانی باشد که بدانند چه تاریخ با شکوه و شگفت‌انگیزی را پشت سرِ خود داشته‌اند و با سربلندی گام در راه پیشینیان بگذارند و نیز باور کنند که همواره که همواره گذشته چراغ راه آینده است.

ایران نخستین زادگاه پزشکی جهان

"درد" و "درمان" با نخستین انسان پدید آمده و البته که همواره رنج خار از برگ گل فزون بوده است. این که خاستگاه پزشکی جهان کجا بوده و از چه زمانی آغاز شده رانمی توان به طور دقیق مشخص کرد زیرا دانسته های ما تا کنون متکی بر اسنادی است که فقط تا امروز به دست ما رسیده است و چه بسا که در آینده با در دسترس قرار گرفتن اسناد تازه و با کشفیات تازه تر نظریه های مطرح شده باطل شوند و افق های نویی در برابر دیدگان ما گشوده شوند اما آنچه تا کنون مسلم است شکی باقی نمی گذارد که بدانیم ایران نخستین زادگاه پزشکی در جهان است.

باری امید به زندگی در گرو بهتر نگاهداشتن تن و جان آدمی است. و این بهبود در تجربه های - روزمره ی انسان های دوره ی باستانی در برابر حوادث، در درازنای عمر هر فرد به دست می آمد تا این که نیاز به بقا او را وامی داشت تا آن ها را با هم نوعان خود به اشتراک بگذارد. نسل های بعدی میراث دار می شدند و چه بسا سپس تر مهاجرتها و یا پیوند با اقوام دیگر تجربه ها را به زندگی آنان انتقال می داد.

می دانیم که انسان در جریان سترگ تکامل تاریخی اش همواره همه ی امور را وابسته به خدایان می دانست و به طور مشخص با تکیه بر اسناد تاریخی و دینی نیاکانمان روشن و آشکار است که در ایران باستان در برابر تندرستی، پاکي، نور و شادی اهور(سرور) آفریده؛ درد و رنج و

ایران زادگاه پزشکی...

مرگ و تاریکی را اهریمن (=اندیشه‌ی پلید) به وجود می‌آورد، سپس تر نخستین طبیبان خویِ شکاریِ خود را در برابر ان سان آغازیدند. نخستین طبیب خود اهورَ مزدا (=سرور دانایی) است و سپس تر جلوه‌های او امشاسپندان بویژه آشه و هیشت (=اردیبهشت) و ایزد دیگری چون ایریمن، ثریت و... خدایان ویژه‌ی درمان و درمانگری بوده‌اند. پس درمان از آسمان می‌آمد. گاه آن را سَئِنَ مورو (=سیمرغ=پرنده‌ی خورشیدی که شاید نامش را از سنا پایه گذار مکتب پزشکی اکباتان در سه هزار سال پیش گرفته است و در دگرگونی‌های پسین تر به شاهنامه راه یافته) به درخواست زمین‌یان می‌آورد و ... سپس تر این وظیفه و کار به جادو - پزشکان واگذار شد. ادیان نخستین بویژه در ایران باستان آن را امر دینی دانسته برای آن ارزشی قدسی قائل شدند. امری که هنوز در سوگند نامه پزشکی حضوری آشکار دارد. «شرف و وجدان خویش را گواه می‌گیرم که همواره در پیشه‌ی خود به راه پرهیزگاری و درستی گام برگیرم و در برابر عزت فن طب سیم و زرو جاه و مقام را خوار بدارم و بیماران از پا در آمده را دستگیر باشم و راز مریضان را هیچ گاه فاش نسازم و...

(نجم‌آبادی، ۱۳۷۱: پنجاه و هشت)

دین و بهداشت جزئی جدایی ناپذیر از هم بودند و طب در دوران قدیم در کلد و آشور و بابل و مصر و ایران همواره با عقاید دینی همراه بوده است. اما در ایران با آن که گفته می‌شود تنها یک پنجم اوستا - کتاب مقدس زرتشت - باقی مانده است. با بررسی‌هایی در همین قسمت‌های

باقی مانده اشاره‌های بی‌مانندی به پزشکی و تخصص‌های آن نزد ایرانیان باستان، و مطالب بهداشتی و آسیب‌شناسی شده است. اولین بار در تاریخ جهان از کارد پزشکی (=جراحی) سخن گفته شده است. اسناد انکار ناشدنی به دست آمده از شهر سوخته به وسیله‌ی باستان‌شناسان ایتالیایی و ایرانی و کشف چشم مصنوعی به قدمت ۴۸۰۰ سال پیش بر روی مجموعه‌ی زنی حدود ۳۰ ساله جهانیان را به شگفتی واداشت. سوراخ کردن مجسمه برای عمل جراحی بر روی کاسه سر از موارد روشن یافته شده از شهر سوخته است (نک: مجرای؛ ۱۳۸۳: ۳۱) و این ۶۰۰ سال پیش از قانون حمورابی است.

ما در این کتاب تنها اشاره‌ای کوتاه و گذرا به پزشکی در ایران کهن کرده‌ایم.

هر چند به هیچ روی نمی‌توان ملتی را در مقام اول زادگاه پزشکی قرارداد و مدارک یافت شده در مصر و پرو پژوهشگران را بر آن داشته که گاه این دو کشور را از نمونه‌های بسیار قدیمی تاریخ پزشکی معرفی کنند. اما اینها دلیل اول بودن این کشورها در طب نیست. چون یافته‌های باستان‌شناسی تازه در هر لحظه می‌تواند بنیان نظریه‌ها و فرضیه‌های کنونی را دگرگون کند مانند آن چه در شهر سوخته از ۴۸۰۰ سال پیش یافته شد و همان‌گونه که گفتیم ۶۰۰ سال قدیم‌تر از قوانین پزشکی آمده در لوح آشوری حمورابی است و ۱۳۰۰ سال قدیمی‌تر از کهن‌ترین پاپیروس یافته شده در مصر معروف به ابرز=ابرس. و ۲۴۰۰ سال قدیمی‌تر از زمان بقراط یونانی است. نیز شواهد و مدارک انکار نشدنی